

УДК 336.226

Сисоєнко І.А.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри податкової та бюджетної політики
Херсонського національного технічного університету***Карлюка Д.О.***кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та підприємництва
Херсонського національного технічного університету*

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена оцінці ефективності непрямого оподаткування в Україні. У статті авторами наведено структуру та динаміку непрямих податків, що наповнюють Державний бюджет України.

Ключові слова: державний бюджет, доходи державного бюджету, непрямі податки, податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції, податок на додану вартість, акцизний податок, ввізне мито, вивізні мито.

Сисоєнко И.А., Карлюка Д.А. ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ НЕПРЯМОГО НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ В УКРАИНЕ

Статья посвящена оценке эффективности непрямого налогообложения в Украине. В статье авторами приведена структура и динамика непрямых налогов, которые наполняют Государственный бюджет Украины.

Ключевые слова: государственный бюджет, доходы государственного бюджета, непрямые налоги, налоги на международную торговлю и внешние операции, налог на добавленную стоимость, акцизный налог, ввозная пошлина, вывозная пошлина.

Sisoenko I.A., Karlyuka D.O. AN ESTIMATION OF EFFICIENCY OF INDIRECT TAXATION IN UKRAINE

The article is sanctified to the estimation of efficiency of indirect taxation in Ukraine. In the article authors are bring a structure over and dynamics of indirect taxes that fill the State budget of Ukraine.

Keywords: state budget, profits of the state budget, indirect taxes, taxes on international trade and external operations, tax value-added, excise tax, import duty, exported duty.

Постановка проблеми. Провідна роль у реалізації політики стабілізації державних фінансів належить непрямим податкам. Вони встановлюються до цін товарів і послуг і сплачуються за рахунок цінової надбавки. Їхній розмір для окремого платника прямо не залежить від величини його доходів. Держава використовує непрямі податки як регулятор цін, впливаючи на платоспроможний попит населення та на рівень споживання в суспільстві. При економічному спаді зростає роль непрямих податків, що дає можливість закріпити і стабілізувати базу оподаткування, та при економічному зростанні, навпаки, прямі податки набувають домінуючого фіскального впливу [1, с. 22].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні дослідженням окремих питань непрямого оподаткування та його впливу на макроекономічні та соціальні процеси присвячені праці вітчизняних учених-економістів: В.Л. Андрущенко, С.А. Буковинського, В.В. Буяковського, О.Д. Василика, М.І. Вдовиченко, В.П. Вишневіського, О.Д. Данилова, М.Я. Дем'яненка, І.В. Грищенко, В.С. Загорського, І.О. Лютого, П.В. Мельника, В.М. Опаріна, К.В. Павлюк, Г.О. П'ятаченка, А.М. Соколовської, В.М. Суторміної, В.М. Федосова та ін.

Постановка завдання. Основними завданнями наукового дослідження є оцінка ефективності непрямого оподаткування в Україні та вплив непрямих податків на формування доходної частини державного бюджету України.

Виклад основного матеріалу. Доходи державного бюджету є важливим елементом впливу держави на соціально-економічний розвиток суспільства. Саме тому переконливим фактором є те, що цей глобальний показник є ні чим іншим, як фінансовою базою діяльності держави. Його склад, форми мобілізації залежать від системи та методів господарювання, а також від економічних завдань, які вирішує суспільство за певний період. Перш ніж розглянути дина-

міку податкових надходжень Державного бюджету України за 2011–2014 рр., дамо визначення категорії податкових надходження відповідно до БКУ.

Отож, податковими надходженнями визнаються встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори (обов'язкові платежі) та місцеві податки і збори (обов'язкові платежі) [2].

Проаналізуємо динаміку податкових надходжень Державного бюджету України за 2011–2014 рр. (табл. 1).

Динаміка податкових надходжень Державного бюджету України за аналізовані 2011–2014 роки вони зросли на 18,6 млрд грн, або на 7,1%. Так, у 2012 році обсяг податкових надходжень порівняно з 2011 роком зріс на 13,1 млрд грн, або на 5%, у 2014 році – на 17,5 млрд грн, або на 6,7%. Тільки у 2013 році відбулося зменшення обсягу податкових надходжень до Державного бюджету України на 12,0 млрд грн, або на 4,4%. Щодо непрямих податків, то за аналізований період відбулося зростання їх надходження до Державного бюджету України. Так, за ПДВ – на 8,9 млрд грн, або на 6,8%, з акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції) – на 3,0 млрд грн, або на 11,9%, з акцизного податку із ввезених в Україну підакцизних товарів – на 9,1 млрд грн, або на 11,7%, з ввізного мита – на 1,9 млрд грн, або на 18,1%. Зменшення надходжень за непрямими податками відбулося тільки за вивізним митом на 1,9 млрд грн, або на 84,6%.

Проаналізуємо структуру прямих і непрямих податків в податкових надходженнях Державного бюджету України за 2011–2014 роки (табл. 2).

Проаналізувавши дані таблиці 2, можна стверджувати, що у структурі податкових надходжень значну частину займають непрямі податки – до 69%. Найбільша їх частка спостерігається у 2014 році – 70,2%, найменша – у 2013 році – 67,4%. Питома

вага непрямих податків за аналізований період 2011–2014 роки зросла на 3,3%. Частка непрямих податків за період з 2011 по 2014 роки зросла на 3,3%. Натомість частка прямих податків в податкових надходженнях Державного бюджету України за 2011–2014 роки зменшилася.

Проаналізуємо динаміку непрямих податків, що наповнюють Державний бюджет України у період 2011–2014 рр. (табл. 3).

Динаміка непрямих податків, що наповнюють Державний бюджет України у період 2011–2014 рр., така: вони зросли на 29,2 млрд грн, або на 13,4%. За аналізований період відбулося зростання непрямих податків до Державного бюджету України. Так, податок на додану вартість з вироблених в Україні товарів – на 5 млрд грн, або на 6,6%, з податку на додану вартість з ввезених на територію України товарів акцизного податку з вироблених в Україні підакциз-

Таблиця 1
Динаміка податкових надходжень до Державного бюджету України за 2011–2014 роки

Показники	Роки				Темп приросту, %		
	2011	2012	2013	2014	2012/ 2011	2013/ 2012	2014/ 2013
Податок на доходи фізичних осіб	6,2	7,0	7,5	12,6	+12,9	+7,1	+68,0
Податок на прибуток підприємств	54,7	55,3	54,3	39,9	+1,1	- 1,8	- 26,5
Збори та плата за спеціальне використання природних ресурсів**	1,9	2,3	13,8	19,0	+21,1	+500,0	+37,7
Податок на додану вартість	130,1	138,8	128,3	139,0	6,7	- 7,6	+8,3
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції), включаючи особливий податок на операції з відчуження цінних паперів та операцій з деривативами**	25,2	27,4	26,4	28,2	+8,7	- 3,6	+6,8
Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) **	7,8	9,8	8,9	16,9	+25,6	- 9,2	+89,9
Ввізне мито	10,5	13,0	13,3	12,4	+23,8	+2,3	- 6,8
Вивізне мито	1,3	0,2	0,1	0,2	- 84,6	- 50,0	+100,0
Рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси**	21,1	17,7	5,7	6,0	- 16,1	- 67,8	+5,3
Інші податки та збори	2,8	3,2	4,4	6,0	+14,3	+37,5	+36,4
Всього	261,6	274,7	262,7	280,2	+5,0	-4,4	+6,7

Складено автором за даними джерел [3-6]

**назва відповідно до прийняття ПКУ № 2577 від 02.12.10

Таблиця 2

Структура прямих і непрямих податків в податкових надходженнях Державного бюджету України за 2011–2014 роки

Показники	2011 рік		2012 рік		2013 рік		2014 рік	
	млрд грн	п.в., %	млрд грн	п.в., %	млрд грн	п.в., %	млрд грн	п.в., %
Прямі податки	86,7	33,1	85,5	31,1	85,7	32,6	83,5	29,8
Непрямі податки	174,9	66,9	189,2	68,9	177,0	67,4	196,7	70,2
Усього податкових надходжень	261,6	100,0	274,7	100,0	262,7	100,0	280,2	100,0

Складено автором за даними джерел [3-6]

Таблиця 3

Динаміка непрямих податків, що наповнюють Державний бюджет України в період 2011–2014 рр.

Показники	Роки				Темп приросту, %		
	2011	2012	2013	2014	2012/ 2011	2013/ 2012	2014/ 2013
Податок на додану вартість з вироблених в Україні товарів	76,2	82,7	84,5	81,2	+8,5	+2,2	- 3,9
Податок на додану вартість з ввезених на територію України товарів	96,0	101,6	96,5	107,3	+5,8	- 5,0	+11,2
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції), включаючи особливий податок на операції з відчуження цінних паперів та операцій з деривативами**	25,2	27,4	26,4	28,2	+8,7	- 3,6	+6,8
Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) **	7,8	9,8	8,9	16,9	+25,6	- 9,2	+90,0
Ввізне мито	10,5	13,0	13,3	12,4	+23,8	+2,3	- 6,8
Вивізне мито	1,3	0,2	0,1	0,2	- 84,6	-50,0	+100,0
Всього	217,0	144,7	229,7	246,2	-33,3	58,7	7,2

Складено автором за даними джерел [3-6]

**назва відповідно до прийняття ПКУ № 2577 від 02.12.10

Таблиця 4

**Динаміка надходжень податку на додану вартість до Державного бюджету України
у 2011–2014 роках, млрд грн**

Показники	Роки				Абсолютне відхилення		
	2011	2012	2013	2014	2012/2011	2013/2012	2014/2013
Податок на додану вартість (ПДВ)	130,1	138,8	128,3	139	+8,7	- 10,5	+10,7
ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг)	76,2	82,7	84,5	81,2	+6,5	+1,8	- 3,3
Бюджетне відшкодування ПДВ	- 42,8	- 46,0	- 53,4	- 50,2	- 3,2	- 7,4	3,2
ПДВ з ввезених на територію України товарів	96,0	101,6	96,5	107,3	+5,6	- 5,1	+10,8

Складено автором за даними джерел [3-6]

Таблиця 5

**Динаміка надходжень акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів,
включаючи особливий податок на операції з відчуження цінних паперів
та операцій з деривативами за період 2011–2014 років**

Показники	Млрд грн				Темп приросту, %		
	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2012/ 2011	2013/ 2012	2014/ 2013
Спирт	0,1	0,1	0,1	0,1	-	-	-
Лікєро-горілочна продукція	4,4	4,6	3,9	5,4	+4,5	- 15,2	+38,5
Виноробна продукція	0,5	0,6	0,6	0,8	+20,0	0	+33,3
Пиво	2,0	2,1	2,1	2,5	+5,0	0	+19,0
Тютюн та тютюнові вироби (за ставкою у твердих сумах з одиниці реалізованого товару (продукції))	7,7	8,4	12,1	12,1	+9,1	+44,0	-
Тютюн та тютюнові вироби за ставкою у процентах до обороту з реалізації товару (продукції)	7,0	7,4	4,9	4,4	+5,7	- 33,8	- 10,2
Транспортні засоби (крім мотоциклів і велосипедів)	0,1	0,1	0,1	0,1	-	-	-
Скrapлений газ	0,1	0,1	0,1	0,3	-	-	+200,0
Інші підакцизні товари вітчизняного виробництва	-	0,1	0,3	0,1	-	+200,0	- 66,7
Бензин моторний для автомобілів	2,6	3,2	1,8	1,4	+23,1	- 43,8	- 22,2
Інші нафтопродукти	0,7	0,7	0,4	0,9	0	- 42,9	+125,0
Всього:	25,2	27,4	26,4	28,1	+8,7	-3,6	+6,4

Складено автором за даними джерел [3-6]

Таблиця 6

**Динаміка надходжень акцизного податку з товарів, ввезених на митну територію України,
до Державного бюджету України за 2011–2014 роки**

Показники	Млрд грн				Темп приросту, %		
	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2012/ 2011	2013/ 2012	2014/ 2013
Спирт і лікєро-горілочна продукція	0,3	0,5	0,7	0,1	+66,7	+40,0	- 85,7
Виноробна продукція	0,1	0,1	0,1	0,5	-	-	+400,0
Тютюн та тютюнові; вироби (за ставкою у твердих сумах з одиниці реалізованого товару (продукції))	0,3	0,3	0,7	1,1	-	+133,3	+57,1
Тютюн та тютюнові вироби за ставкою у процентах до обороту з реалізації товару (продукції)	0,3	0,3	0,2	0,4	-	- 33,3	+100,0
Пиво	0,1	0,1	0,1	0,1	-	-	-
Транспортні засоби (крім мотоциклів і велосипедів)	0,8	1,1	1,1	0,8	+37,5	-	- 27,3
Мотоцикли і велосипеди	0,1	0,1	0,1	0,1	-	-	-
Кузови для моторних транспортних засобів	0,1	0,1	0,1	0,1	-	-	-
Скrapлений газ	0,1	0,1	0,1	0,3	-	-	+200,0
Інші підакцизні товари іноземного виробництва	0,1	0,1	0,1	0,1	-	-	-
Бензин моторний для автомобілів	3,7	4,4	3,4	6,3	+18,9	- 22,7	+85,3
Інші нафтопродукти	1,8	2,6	2,3	6,9	+44,4	- 11,5	+200,0
Всього:	7,8	9,8	9,0	16,9	+25,6	-8,2	+87,8

Складено автором за даними джерел [3-6]

Таблиця 7

Динаміка надходжень податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції у період 2011–2014 рр., млрд грн

Показники	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	Абсолютне відхилення		
					2012/2011	2013/2012	2014/2013
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	11,8	13,2	13,3	12,6	+1,4	+0,1	- 0,7
Ввізне мито	10,5	13,0	13,3	12,4	+2,5	+0,3	- 0,9
Мито на товари, що ввозяться суб'єктами підприємницької діяльності	8,2	10,4	10,9	10,9	+2,2	+0,5	-
Мито на товари, які ввозяться (пересилаються) громадянами	0,2	0,2	0,2	0,1	-	-	- 0,1
Мито на нафтопродукти, транспортні засоби та шини до них, що ввозяться суб'єктами підприємницької діяльності та громадянами та інші збори з імпорту	2,1	2,4	2,2	1,4	+0,3	- 0,2	- 0,8
Вивізне мито	1,3	0,2	0,1	0,2	- 1,1	- 0,1	+0,1
Мито на товари, що вивозяться суб'єктами підприємницької діяльності	1,3	0,2	0,1	0,2	- 1,1	- 0,1	+0,1

Складено автором за даними джерел [3-6]

них товарів (продукції) – на 11,3 млрд грн, або на 11,8%, з акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції) – на 3 млрд грн, або на 11,9%, %, з акцизного податку із ввезених в Україну товарів – на 9,1 млрд грн, або на 116,7%, ввізне мито – з ввізного мита – на 1,9 млрд грн, або на 18,1%. Зменшення надходжень за непрямыми податками відбулося тільки за вивізним митом – на 1,1 млрд грн, або на 84,6%.

Проаналізуємо динаміку податку на додану вартість до Державного бюджету України у 2011–2014 роках (табл. 4).

Аналіз таблиці 4 показують, що надходження від ПДВ до Державного бюджету України у 2011–2014 роках зросли на 8,9 млрд грн, або на 6,8%, ПДВ з вироблених в Україні товарів зросли на 5 млрд грн, або на 6,6%, ПДВ з ввезених на територію України товарів – на 11,3 млрд грн, або на 11,8%.

Акцизи являють собою непрямі податки на окремі товари (продукцію), визначені законом як підакцизні, які включаються до ціни цих товарів (продукції). Проаналізуємо динаміку надходжень акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів включаючи особливий податок на операції з відчуження цінних паперів та операції з деривативами за період 2011–2014 років (табл. 5).

Аналіз таблиці 5 показує, що найбільші надходження акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів включаючи особливий податок на операції з відчуження цінних паперів та операції з деривативами за період 2011–2014 років спостерігається за такими товарами: лікєро-горілчана продукція – на 1,0 млрд грн, або на 22,7%, пиво – на 0,5 млрд грн, або на 25%, тютюн та тютюнові вироби (за ставкою у твердих сумах з одиниці реалізованого товару (продукції) – на 4,4 млрд грн, або на 57,1%. Загалом надходження з цього податку збільшилися на 2,9 млрд грн, або на 11,5%.

Проаналізуємо динаміку надходжень акцизного податку з товарів, ввезених на митну територію України, до Державного бюджету України за 2011–2014 роки (табл. 6).

Результати дослідження даних таблиці 6 показують, що динаміка надходжень акцизного податку з товарів, ввезених на митну територію України до Державного бюджету України за 2011–2014 роки є позитивною, а саме спостерігається зріст на 9,1 млрд грн, або на 116,7%.

Результати дослідження даних таблиці 7 показують, що динаміка надходжень податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції у період 2011–2014 рр. (табл. 7).

Результати дослідження даних таблиці 7 показують, що динаміка надходжень податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції у період 2011–2014 рр. є позитивною, а саме спостерігається зріст на 0,8 млрд грн, або на 6,8%. Щодо ввізного мита, найбільше надходжень спостерігається за митом на товари, що ввозяться суб'єктами підприємницької діяльності, – на 2,7 млрд грн, або на 32,9%.

Висновки. Отже, проведений аналіз показує, що непряме оподаткування в Україні є одним із основних джерел наповнення Державного бюджету України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Безкрєвна А.В. Перспективи розвитку податкової системи: зарубіжний досвід [Текст] / А.В. Безкрєвна // Формування ринкових відносин в Україні. – (80) 2010. – № 1. – С. 21-27.
2. Бюджетний кодекс України від 07.10.2010 № 2592-VI [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Річний звіт про виконання державного бюджету на 01.01.2012 [Електронний ресурс] Офіційний сайт Державної казначейської служби України. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=147449>.
4. Річний звіт про виконання державного бюджету на 01.01.2013 [Електронний ресурс] Офіційний сайт Державної казначейської служби України. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=185635>.
5. Річний звіт про виконання державного бюджету на 01.01.2014 [Електронний ресурс] Офіційний сайт Державної казначейської служби України. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=212666>.
6. Річний звіт про виконання державного бюджету на 01.01.2015 [Електронний ресурс] Офіційний сайт Державної казначейської служби України. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=257806>.
7. Наказ Міністерства фінансів України «Про бюджетну класифікацію» від 14.01.2011 № 11 [Електронний ресурс] Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу : http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/article%3Fart_id=356065&cat_id=35599.